

Posudek vedoucího práce k diplomové práci Bc. Marie Tikovské „Biaspektuální slovesa v ruském a českém jazyce“

Ve své diplomové práci se autorka ujala často zanedbávaného aspektu slovanské aspektologie – existence obouvidových sloves. Popis je klasickým způsobem dělen na část, která se opírá o dosavadní literaturu, a vlastní výzkum, provedený převážně pomocí elektronických korpusů.

Úvod (s. 9-10) představuje hlavně motivaci pro výběr tématu práce a její záměr – přispět ke sjednocení aspektologických konceptů na základě průzkumu aspektu nestojícího v centru bádání. „Teoretická část“ (s. 11-39) je rozdělena na dvě větší části – „Aspektologické bádání“ (s. 11-21), které diskutuje základní pojmy *slovesný vid*, *vidová dvojice*, *imperfektivizace/perfektivizace*, *způsob slovesného děje*, a „Obouvidová slovesa“ (s. 22-39), která uvádí do vlastní problematiky předložené práce. „Praktická část“ (s. 40-69) prezentuje kontrastivní analýzu vybraných ruských a českých obouvidových sloves na základě materiálu z obou národních korpusů. Autorka zde vysvětluje kritéria pro sestavení vzorků (jde zejm. o frekvenci a existenci „stejného“ přejatého obouvidového slovesa v obou jazycích) a dělí vybraná slovesa do tří skupin – taková, která mají potenciálního vidového partnera pouze v jednom z jazyků, taková, která nemají potenciálního vidového partnera ani v jednom z jazyků, a taková, která mají potenciálního vidového partnera v obou jazycích. Tyto skupiny pak autorka různě analyzuje: u první skupiny se představuje seznam sloves přicházejících v úvahu jako potenciální vidový partner s frekvencí oproti simplexu ve vybraném korpusu a diskutuje se způsob tvoření, zejm. prefixy. U druhé skupiny autorka demonstruje na základě konkrétních dokladů z korpusu, že slovesa mohou skutečně vystupovat jak v jednoznačně imperfektivních, tak v jednoznačně perfektivních funkcích, navíc předkládá seznam prefigovaných derivátů, které se sice v použitých korpusech nevyskytují, nacházejí se však na internetu a mohou patrně v budoucnosti aspirovat na roli aspektového partnera. U třetí skupiny autorka opět předkládá seznam sloves s frekvencemi a navíc vybírá v každém jazyce tři slovesa, u nichž na základě testů (úsudky rodilých mluvčích) ukazuje, že se jedná skutečně o vidové páry, že tedy při vzájemném nahrazení simplexu a derivátu nedochází k žádné významové modifikaci.

Na posuzované práci lze kladně hodnotit již samotný výběr tématu – jedná se o aktuální a palčivé téma slovanské jazykovědy. Autorka úspěšně pracuje s existující literaturou, dokáže ji zařadit a posoudit a nebojí se vlastního názoru. Cílevědomě pak využívá elektronické korpusy, získává z nich nutná data, která doplňuje materiálem z internetu, popř. testy s konstruovanými větami, posuzovanými rodilými mluvčími obou jazyků. Přesvědčivě využívá prefixaci obouvidových sloves jako argument pro obhájení názoru o existenci tzv. „prázdných“ či „čistě vidových“ prefixů. Práce je napsána s přehledem a jistotou, stylisticky čistě.

Zásadní koncepční problém pro předloženou práci je snaha o výběr „stejných“ (významově si odpovídajících, s. 41) sloves v obou jazycích: když etymologicky totožné sloveso je přejato třeba i ze stejného zdroje do dvou jazyků, tak může mezi nimi

být řada rozdílů, které běžný překladový slovník nemusí ani zachytit. Autorka si toho je sice vědomá, jak ukazují úvahy k několika jednotlivým slovesům na s. 43-45, nicméně by se to mělo na začátku a principiálně vyřešit: co jsou „významově si odpovídající“ slovesa a jak se zachází s rozdíly mezi nimi? Celý tento bod je spojen s dalším problémem: někteří autoři se domnívají, že tendence k (ne)tvoření vidových partnerů obouvidových sloves ve slovanských jazycích je podmíněna sémantikou daných sloves (viz četné práce Laury Janda, z nichž je v práci citována pouze jedna, a ta nepřímo na s. 19). Kdyby autorka nevycházela z toho, že etymologicky totožná slovesa použitá v práci mají v ruštině a v češtině „stejný“ význam, nemohla by je beze všeho co do tvoření vidových partnerů srovnat. Nutilo by ji to vybrat si teorii interakce významu slovesa a vidu (např. Breuovu nebo Lehmannovu) a sledovat danou otázku na jejím základě. Nepovažuji přístup zvolený v předložené práci za nepřijatelný, zejm. pro diplomovou práci (v disertaci by to vypadalo jinak), nicméně by bylo žádoucí se k této problematice explicitně vyjádřit.

Tam, kde vystupují konkurenční typy, „vidové trojice“ (původní simplex, prefigovaný dok. derivát, sufigovaný nedok. derivát, viz diskusi na s. 37 a 46n.), by bylo nezbytné zkoumat jejich funkce, které se mohou lišit. Autorka to nemusela s ohledem na rozsah práce podniknout, mohla však poukázat na to, že takové případy se najdou i v domácím systému (*bližit se – přiblížit se – přibližovat se*). Psalo se o tom zejm. v rusistice, viz disertaci Мере́нкова (2003).

Žádoucí by byla z hlediska tématu větší diferenciacie při práci se slovníky: základním kritériem pro použití slovníku je pro autorku patrně jeho dostupnost na internetu (viz formulaci „pomocí internetových slovníků“ na s. 44), tak stojí vedle sebe na s. 48 bez jakéhokoliv komentáře slovník V. I. Dal’a z druhé poloviny 19. stol. a aplikace Викисловарь, která je neustále tvořena komunitou více méně anonymních uživatelů. Slovníky, které na internetu nejsou (např. SSRLJa 1950-1965 nebo aktuálně vycházející BAS), v práci místo nenacházejí a pak dochází k takovým formulacím jako na s. 44 „Ve výše uvedených slovnících nebyly uspokojivě odlišeny, proto jsme použili jiný zdroj, a sice internetový slovník Викисловарь“, přičemž „výše uvedené dva slovníky“ jsou Ušakovův ze 30. let a Онлайн словарь синонимов русского языка. Kromě toho si autorka i na internetu řady slovníků nevšimla, není uveden slovník Ožegovův v případě ruštiny, v případě češtiny autorka vydatně cituje Internetový slovník současné češtiny nakl. Lingea, ale neuvádí akademický Slovník spisovného jazyka českého nebo starší Příruční slovník jazyka českého, které jsou rovněž k dispozici na internetu.

Chybná je podle mě interpretace zdánlivého sufixací vzniklého českého imperfektivního derivátu *organizovávat* od *organizovat*, kterému autorka na s. 58-61 a 68 věnuje poměrně mnoho místa: nejedná se podle mě o imperfektivní partner k obouvidovému slovesu *organizovat*, nýbrž o habitativum („násobené sloveso“), které v aktuálním prezentu nefunguje, jak naznačuje i (jediný!) doklad v korpusu SYN: *V Sedmpanech zřejmě chybí organizátoři takového kalibru jako ti, kteří tam dříve organizovali přejezd rybníku na návsi po prkně*. Paralela k ruským imperfektivním derivátům typu *адресовывать, организовывать* je zdánlivá, naopak věta dokládá zvláštní postavení habitativ v češtině, o němž se zmiňuje i autorka na s. 13 (konkrétně k této bohemistické diskusi by se mohlo uvést i „kompromisní“ řešení akademické Mluvnice češtiny 2, 180).

Ještě několik drobností: s. 13: „Slovesa dokonavá nemají schopnost vyjadřovat aktuální přezens. Jejich tvary přítomného času již samy o sobě zpravidla mají futurální význam (*přijdu, napíšu/ приду, напишу*). Mohou se ale užívat pro označování neaktuálních a tzv. mimočasových dějů (gnómický přezens). (*S poctivostí nejdál dojdeš. Выпije аз 3 литры воды деннѣ. Где бес не сможет, туда бабу пошлет. Сушу окружают океаны.*)“ => *Окружать* je, předpokládám, nedok. vidu. S. 15: „Ruština

má navíc ještě čtvrtý způsob tvoření vidových dvojic, jenž je realizován pomocí přízvuku. Právě takto vznikají všechny prefigované formy od základů *сыпать* a *резать*: *нарезать сов.* – *нарезать несов.*, *пересыпать сов.* – *пересыпать несов.* (Ремчукова 2004: 73).“ => Lepší by asi bylo napsat, že členové páru jsou tvořeny různými slovesnými třídami (1. a 6. podle Isačenka). To platí i pro páry typu *решать/решить*, kde to jsou 1. a 5. třída. Přízvuk je distinktivním činitelem pouze v infinitivu, resp. v tvarech tvořených z infinitivního kmene.

Uvedené drobné výhrady nic nemění na autorčině výborném výkonu. Doporučuji diplomovou práci „Biaspektuální slovesa v ruském a českém jazyce“ Bc. Marie Tikovské bez výhrad k obhajobě a navrhuji v případě úspěšné obhajoby její hodnocení stupněm 1 – „výborně“.

V Praze, dne 10. 9. 2015

(Markus Giger)